

מרגליות מפרשת השבוע

וארא תשפ"ג - בשבילי נברא העולם

להארות והערות zeevizen@gmail.com

- איזה יסוד חדש בבריאת העולם אנו למדים מציאת מצרים?
- מה פירוש הברכה רקע הארץ על המים?
- מה נובל ללמוד מהנס של קריעת ים סוף לכל ימי חיינו?
- מה כוונת חז"ל בדבריהם - כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם?
- מה החידוש המיוחד שהתגלה במכת דם, שלא נתגלה עד אז?
- מה מתחדש ביצירת האדם בכל יום?
- אדם שיודע הרבה תורה, האם זה הכרחי שמה שידע אתמול ידע גם היום?
- ביאור דברי חז"ל - תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה נתוספת בהם.
- ביאור הדברה הראשונה - אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים.

ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים על נהרתם על יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים (ז, יט).

אמר רבי לוי ממכת דם העשירו ישראל, כיצד היה המצרי וישראל יושבים בתוך בית אחד והיתה הגיגית מלאה מים, והיה המצרי הולך למלאות הקיתון מתוכה ונעשה דם, וישראל הולך ושותה מים מתוך הגיגית. והיה המצרי אומר תן לי מידך מעט מים והיה נותן לו, נמצא ביד מצרי דם, והיה אומר לו בוא אני ואתה ונשתה מן הקערה, והיה ישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה המצרי לוקח מישראל מים היה שותה מים, לפיכך ממכת דם העשירו ישראל (ילקוט שמעוני רמז קפב).

ומכאן, מציאת מצרים, למדים את היסוד הזה לתמיד, שכל העולם מתחדש בכל רגע רגע לצורכו של כל יחיד, אלא שבמצרים היתה תופעה זו בגלוי, והכל ראו את האותות והמופתים והיד הגדולה, ואילו בכל הזמנים פועלת עובדה זו של התחדשות הבריאה לכל יחיד בדרך נסתרת.

אנו משבחים את ה' בכרכות השחר שהוא רקע הארץ על המים, ואין הכוונה שבתחילת הבריאה רקע הארץ על המים ועשה את היבשה לצורך כל הברואים שהיא קיימת לעולם, אלא כתוב רקע בלשון הוה, שבכל רגע ורגע הוא רוקע את הארץ על המים. ועוד שיצירה זו לא נעשית בפעולה אחת ובצורה אחת לכל הברואים, אלא הוא רוקע את הארץ על המים בכל רגע לכל אדם ואדם במיוחד. נמצא שמה שראו בנס של קריעת ים סוף שה' עשה יבשה בתוך המים, היא עובדה הפועלת בטבע בכל רגע, שהוא רוקע הארץ על המים ולכל אחד ואחד במיוחד.

כן כל היצירה כולה שבמעשה בראשית מתחדשת ונבראת בכל רגע ורגע, ולתועלתו וצרכו של כל יחיד ויחיד. וזוהי כוונת חז"ל ש'כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם' (סנהדרין לז.). כי אמנם כל העולם נברא בכל רגע במיוחד בשביל כל אחד ואחד. ועוד יותר מזה, מציאת מצרים אנו למדים שלא רק הבריאה בכלליותה מתחדשת בכל רגע בשביל כל יחיד, אלא כל חלק

בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא בהר סיני, הכריז בדברתו הראשונה אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים (כ, ב). ומכאן שביציאת מצרים נתגלה יסוד חדש בהכרת הבורא.

גם ממעשה בראשית יש להכיר את בורא העולם כדברי הנביא (ישעיהו מ, כו) שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֶלֶה, אולם מציאת מצרים אנו למדים יסוד חדש בבריאת העולם, כי לא רק שהעולם נברא בשביל כל יחיד והבריאה פועלת בשביל כל אחד בהשגחה פרטית מיוחדת, אלא כל העולם מתחדש תמיד ונברא בכל רגע ורגע לכל יחיד ויחיד לפי צרכו ושעתו.

הכתוב אומר (בברכת יוצר אור) הִמְחֵדֵשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית. הרי שלא נברא העולם פעם אחת והוא קיים לעולם, אלא שבכל רגע ה' בורא מחדש את כל העולמות ואת כל הברואים כמו בתחילת היצירה במעשה בראשית, ואת כל זה הוא בורא ומחדש כל רגע בשביל כל אדם ואדם.

ומעשי יציאת מצרים יוכיחו! הרי נתגלה מהמדרש הנ"ל שנתחדש מעשה בראשית לכל אחד ואחד, והכל נוצר במיוחד לכל אחד בצורה אחרת. לגבי ישראל היה אותו הנוזל באותה הקערה - מים, ולגבי מצרי היה אותו הנוזל - דם. ונמצא איפוא שהעולם נברא בכל רגע לכל אחד ואחד במיוחד.

ממנה, כל גרגיר קטן וכל נקודה זעירה, מתחדשים במיוחד בכל רגע לכל אדם.

הלא במכת דם, התגלה חידוש הבריאה בכל טיפה וטיפה, ליהודי היתה טיפה זו מים ולמצרי היתה טיפה זו דם. וכן בקריעת ים סוף, בכל רגב אדמה שדרך יהודי היתה יבשה, ובכל רגב שדרך מצרי היה ים. ומכאן שלא רק הבריאה כולה, אלא שכל חלק קטנטן שבבריאה הולך ומתחדש במיוחד בכל רגע, לובש צורה ופושט צורה, כפי צורכו של כל יחיד ויחיד.

ומעתה נגיע אל יצירת האדם. כשם שכל הבריאה כאמור, הולכת ומתחדשת בכל רגע, כדברי הכתוב: **הַמְחִדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית**, כן גם יצירת האדם שהוא מבחר היצורים שבמעשה בראשית, הולכת ומתחדשת בכל רגע. ולא רק שהוא בכללו, אלא כל אבר ואבר שבו, כל חלק קטנטן שבגופו, כל פיזור שבבשרו וכל טיפה שבדמו, הולכים ומתחדשים תמיד, ללא הרף, והקב"ה בחכמתו מחברם ומצרפם בכל שעה ושעה וכוללם ביחד, ומתקין מהם את הבנין הנפלא של האדם המהווה את צלם דמות תבניתו.

ואם גופו של האדם הולך ומתחדש בכל רגע, הרי גם מוחו ושכלו, דעותיו ומחשבותיו, מתחדשים ונבראים תמיד. ולא הכל בכללו אלא כל הגה וכל רחש בפני עצמו, וכולם מתקבצים בקיבוץ אחד הנקרא מחשבה, ומחשבה למחשבה מתחברת ומושכל למושכל מצטרף, עד שנכללים כולם ביחד ומהם מתהווה השכלת האדם וחכמתו המרובה. המחשבה שהוגה ברגע זה אין זו שחשב לפני רגע, וחכמתו שהוא משיג עתה אין זו שהשיג קודם, אלא הן הולכות ומתחדשות ללא הרף.

אם אנו רואים לפנינו חכם גדול במדעים או גאון בקי בש"ס, אין עלינו להבין שחכמתו ובינתו הן המשך מאליו מידיעותיו שרכש במשך כל שנות חייו, שהלכו ונצטרפו אחת לאחת, כעין הבנין שמוסיפים עליו אבן על אבן ונדבך על נדבך, כי האם הכרחי שמה שידע אתמול צריך הוא לדעת היום, והרי עובדות לפנינו שרבים מבני האדם שוכחים את ידיעותיהם, וזה שכיח אף בחכמים גדולים, כפי שאומרים חז"ל (ברכות ה'): הזהרו בזקן ששכח תלמודו, אלא יש לראות בכל חכם ובכל גאון, שהקב"ה בטובו הגדול מחדש בכל רגע את ידיעותיו מאלף ועד תו, הן בכמותן והן באיכותן, הן בפרטיותן והן בכלליותן, בבחינת **הַמְחִדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית**.

אם היו אומרים לנו שיש לשנן לגאון גדול את האלף - בית, היה הדבר מעורר בנו צחוק, אבל באמת כן הוא הדבר שגם ידיעת הא"ב שכל אדם לומד בינקותו, מתחדשת בכל רגע אצל כל אחד ואחד, עד שמצטרפת ידיעה לידיעה והולך ונוצר החכם והגאון.

לאור הנחה זו שהאדם מתחדש בכל רגע, אין זה הכרחי שהוא יתחדש כמו שהיה ועלול להיות שידיעותיו מתמעטות, וכבר הצבענו על העובדות שיש שאף זקן וחכם שוכח תלמודו, כלומר שידיעותיו אינן מתחדשות. והנה **גילו לנו חז"ל שזה תלוי באדם עצמו**. אם האדם שוקד על דלתות התורה ומשנן את ידיעותיו, הקדוש ברוך הוא מחדש אותן בכל יום, ואם הוא מתרפה בלימודו, לא כל ידיעותיו מתחדשות והן הולכות ומתמעטות. חז"ל אומרים: (ספרי עקב יא, כב, וירושלמי ברכות פ"ט ה"ה) אם תעזבני יום יומים אעזבך, אם האדם אינו לומד תורה יום אחד, היא עוזבת אותו ליום נוסף, כלומר היא ממעטת להתחדש אצלו.

וכשם שעלול שידיעותיו של האדם יפחתו ויתמעטו בהתחדשותן, כן יתכן להיפך, שיתחדשו ביתר תוקף וילכו ויתוספו. וגם זה תלוי באדם עצמו. אם האדם מתעמק בתורה ומתאמץ להוסיף על ידיעותיו והבנתו, היא מתחדשת אצלו רגע רגע בצורה חדשה, בבחינת פושט צורה ולובש צורה. יצירתו של האדם אינה קופאת לעולם, אלא הקדוש ברוך הוא הטביע בה כוח שעל ידי השתדלותו היא הולכת ומתחדשת בצורה רחבה ועמוקה יותר, והוא הולך ועולה ללא שיעור וללא סוף. וזהו מה שאמרו (שבת קנב.) תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה נתוספת בהם.

והכל למדנו מיציאת מצרים. בנס יציאת מצרים נתגלה לנו כאמור, החידוש הזה שכל העצמים של הבריאה מתחדשים בכל רגע ובשביל כל אדם ואדם, לכל אחד כפי שהוא ראוי לו. וזהו יסוד האמונה שעלינו ללמוד לכל הדורות: "זכר ליציאת מצרים".

וזאת היא הכוונה של הדברה הראשונה **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, שכל אחד יכיר שה' הוא אלקים לכל אחד במיוחד, וכמו ביציאת מצרים כן בכל הזמנים נבראת בריאת העולם בשביל כל אדם, וידע איפוא את האחריות הגדולה המוטלת עליו כלפי כל העולם בכל תנועה קלה ובכל היסח הדעת שלו, ויתמודד להגיע למדרגות העליונות של האבות הקדמונים.

(אור הצפון חלק ב עמ' נ

מאמר חידוש מעשי בראשית)

[רבי נתן צבי פינקל, הסבא מסלבודקה. תר"ט-תרפ"ז]

* * *

• **ביאור שתי הבחינות בטובתו של הקב"ה, בחינת השקאה ובחינת עידור.**

• **איך יתכן שבכ"ו דורות קודם מתן תורה ניזון העולם בחסרו יתברך, ואחר מתן תורה יש מיעוט בחסרו חלילה?**

• **ביאור שני סוגי חסדי הקב"ה, חסד ויתור וחסד משפט.**

• **האם עדיף לאדם לקבל מחבירו את הוצאותיו יום יום, או שחבירו יסדר לו עסק שעל ידי זה יוכל להתפרנס בעצמו?**

• **מדוע בשעה שנס וטבע משמשים בבת אחת, הגילוי נשגב יותר מאשר בשליטת נס לבד?**

• **מה נעלם בזמן שיש ריבוי של מקבלי חסד בעולם, ומה בוקע את ההעלם הזה?**

• **מדוע דוקא במכת דם הודגש הענין שהנס והטבע משמשים בערבוביא?**

אותו הספל עצמו דם ומים בבת אחת, הרי הוא נס בתוך נס. ובודאי שיש כאן יחס מיוחד בין הדגשה זו לכלליות הענין של גאולת מצרים.

ויתבאר לנו תוכנו של יחס זה, בהקדם מאמר חכמים (סנהדרין ל"ט): **רבי אלעזר רמי, כתיב (תהלים קמה, ט) טוב ה' לָלֵל וּכְתִיב (איכה**

ישראל ומצרי שהיו שותים בספל אחד, היה המצרי שותה דם והישראלי שותה מים. ונשנית לנו בכאן הדגשה מיוחדת על **שימוש נס וטבע בערבוביא**. [א"ה, לכאורה כוונתו שהמים הם הטבע, והדם הוא הנס, והם משמשים באותו ספל בערבוביא]. כלומר, עצם הפיכת המים לדם הרי הוא שלטון הנס, אבל היות

ג. (כה) **טוב ה' לְקַוּוֹ, משל לאדם שיש לו פרדס, כשהוא משקה משקה את כולו, כשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם.** ולמדים אנו מכאן שישנן שתי בחינות בטובתו של מקום, האחת היא בבחינת **השקאה** שבה הטובה מגיעה לכלל הנמצאים, והשניה היא בבחינת **עידור** שבה אין הטובה מגיעה אלא למי שמצפה לנותן הטובה.

שרשם של שני המהלכים הללו בטובתו של מקום, נעוץ הוא בחילוק מגמותיה של פעולת מידת חסדו כביכול.

עניינן של שתי המגמות הללו נתבאר לנו בכמה מקומות. שמה שאמרו חכמים (פסחים קיח.) אמר רבי יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו, שאין הכוונה בזה כי במתן תורה נתקטן חסדו יתברך כביכול. כי בשום אופן לא ניתן להיאמר שקודם מתן תורה ניזון העולם בחסדו יתברך, ואחר כך יש מיעוט בחסדו חלילה, אלא שהכוונה היא שחסדו זה שלפני מתן תורה הוא **חסד של ויתור**.

ראובן יכול לפרנס את שמעון באחד משני אופנים. או בתנו לו הוצאותיו יום יום, או בסדרו לו עסק שיעשה בעצמו כדי פרנסתו. בשטחיות, האופן הראשון של נתינת כדי מחייתו הוא חסד יותר גדול, כי באופן השני מקבל שמעון את מה שהרויח בעצמו. אבל בפנימיות, הנותן לחבירו מקום להרויח הוא מעמיק לו את חסדו. מובנו של החסד של העשרים וששה דורות לפני מתן תורה הוא, שעד מתן תורה לא היה לו כביכול עסקים הנותנים מקום להרויח את קיום העולמות בדרך שכירות, ועל כן החסד של העשרים וששה דורות הללו הוא **חסד ויתור**.

ממתן תורה ואילך החסד מתעמק לאין ערוך. מכאן ואילך מרויחים קיום העולמות בדרך שכירות. אפשר לקבל משרה בעסקיו כביכול. עשרים וששה דורות ניזונים **בחסד ויתור**, ואחר כך מתגלה **חסד משפט**, דהיינו שמידת החסד ממציאה מקור של ריווח בדרך משפט.

אי אפשר לו למתן תורה שיאמר בו מיעוט בחסדו יתברך, אלא העמקת חסדו. מכיון שחסדם של העשרים וששה דורות הוא **חסד ויתור**, כל דור יש לו ויתור שלו, וכמספר הדורות כך הוא מספרם של פְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד.

ממתן תורה ואילך שהחסד הוא **חסד משפט**, הרי המשפט מצרף את כל הדורות לשלשלת אחת, ומכאן ואילך מכיון שנתעמק החסד במתן תורה, שוב לא מצינו לכל דור ודור פְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד.

דעת לנבון נקל, כי **חסד ויתור** הוא פנימיות ההנהגה של **טוב ה' לְלַל**, ולעומת זאת **חסד משפט** הוא פנימיות ההנהגה של **טוב ה' לְקַוּוֹ**. דהיינו משום שב**חסד ויתור** העיקר הוא ויתור של הנותן, ואין קבלתו של המקבל אלא דבר נוסף וטפל, וממילא ההנהגה היא בבחינת **השקאה** שאינה אלא טורח אחד, שמכיון שאין המקבלים תופסים מקום, הרי מעשה הויתור אחד הוא. ומתוך הנהגה זו מתמלא הוא העולם כולו טובה, כדרך שבעל הפרדס משקה את כל הפרדס ושולטת אז ההנהגה של **טוב ה' לְלַל**. ולעומת זאת **בחסד משפט** העיקר הוא קבלתו של המקבל, ואין הנתינה באה אלא לרווח צמאונו של המקבל. וממילא ההנהגה היא בבחינת **עידור** שהוא טורח מיוחד לכל אחד ואחד, שמכיון שהעיקר הוא קבלתו של המקבל, הרי כל נתינה יש לה כיוון משל עצמה.

ומתוך הנהגה זו אין טובתו של מקום מגיעה אלא להזוכים לה, כדרך שבעל הפרדס אינו עודר אלא הטובים שבאילנות. ושולטת אז ההנהגה של **טוב ה' לְקַוּוֹ**.

* * *

מפורש הוא הדבר בהקדמתו השניה של המהר"ל לספר **גבורות ה'**, כי בשעה שהנס והטבע משמשים בבת אחת, הגילוי הוא הרבה יותר נשגב מאשר בשליטת הנס לבדו.

הסברת הדברים צריכה להיאמר בלשון זו: **כי שותפות שלטונם של נס וטבע בבת אחת, היא גילוי מדרגת יחידותו של אדם הראשון.** הלא כך שנו חכמים (סנהדרין לז.) לפיכך נברא אדם יחידי וכו', לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. והיינו כי בזמן שיש ריבוי גדול של מקבלי החסד, אין מרגישים ביחוד מהלך ההשפעה. בזמן שיש ריבוי גדול של מקבלי החסד, עיניו של כל מקבל סתומות הן, ונעלמת מהן הדעה, כי למרות המספר העצום של המקבלים, הרי כל מקבל בפני עצמו הוא המטרה היחידה של ההשפעה המכוונת אליו ביחוד.

הארת מדרגת יחידותו של אדם הראשון, היא הבוקעת את ההעלם הזה. ואדם נברא יחידי בכדי לגלות כי בשביל כל אחד ואחד נברא העולם. וכאן הוא מקומה של הרבותא היתירה, בשותפות שליטתם של נס וטבע בבת אחת. מפני שהשותפות הזו אוצרת בתוכה את הגילוי של מדרגת יחידותו של אדם הראשון, אפילו לאחר שרבו רבבות צאצאיו ממלאים את היקום. שהרי העלם יחוד ההשפעה הבא מפאת ריבוי המקבלים, נולד הוא מן הדעה המוטעית האומרת - כי אם השמש מאירה לחברי, הרי היא מאירה לי בדרך **ממילא**. ומתוך כך נעלם יחוד ההשפעה אצל המקבל היחיד.

ולעומת זאת מגלה ההופעה של שלטון נס וטבע ביחד, כי אין כאן הכרח של תנועת **ממילא** במהלך ההשפעה. שמאחר שאותה השמש עצמה מאירה בטבע לראובן, ובאותה שעה עצמה אינה מאירה - בנס - לשמעון, הרי כי גם בשעה שהשמש מאירה גם לראובן וגם לשמעון, אין כאן שום הכרח של **ממילא** מאחד לשני. והשמש מאירה בנס לשמעון באותו היחוד ממש, ובאותו כיוון התורה ממש, כמו שהיתה מאירה לכל אחד ואחד מהם אם לא היה חברו שותף לקבלה.

אלא שכל זה הוא בזמן שליטת ההנהגה של **טוב ה' לְקַוּוֹ**, שאז ההשפעה היא בבחינת **עידור** שיש בה טורח לכל אחד ואחד. אבל בזמן שליטת ההנהגה של **טוב ה' לְלַל**, שאז ההשפעה היא בבחינת **השקאה** שאין בה אלא טורח אחד לכולם, אז בודאי יש בקבלת ההשפעה משום גרירה, כי בהנהגה זו נגרר הוא אחרי כל מקבל אחרי כלליות הקבלה. ואז בודאי שאין כאן מקום לגילוי מדרגת יחידותו של אדם הראשון.

ומתוך הבהרה זו מופיע לעינינו היחס המיוחד בין שותפות שלטונם של נס וטבע בבת אחת, עם כלליות הענין של גאולת מצרים. מפני שיציאת מצרים עומדת היא בסוד התמורה [א"ה, היינו החלפה] של הנהגת **טוב ה' לְלַל** להנהגת **טוב ה' לְקַוּוֹ**.

ופתיחתה של תמורה זו היא מכת דם, ומפני כך באה ההדגשה בדברי חכמים כי תיכף במכת דם מופיע גילוי מדרגת יחידותו של **אדם הראשון**. ישראל ומצרי שהיו שותים בספל אחד, מצרי שותה דם, וישראל שותה מים.

(פחד יצחק, פסח מאמר מה)

[רבי יצחק הוטנר, ר"י רבינו חיים ברלין בארה"ב. תרס"ז-תשמ"א]

• בקערה שממנה שתו היהודי והמצרי - זה מים וזה דם, מה היה באמת - מים או דם, וכן במכת חשך כשליהודי יש אור ולמצרי חשך?

• איזה יסוד מחודש של ההשגחה האלקית מתבאר מניסי מצרים?

• מה עלינו לכוין בכל יום בברכת רקע הארץ על המים?

אלא לפי דברינו מתבאר מניסי מצרים היסוד המחודש של ההשגחה האלקית. אין עולמו של הישראל נוגע בעולמו של המצרי, המים שבקערה נבראו עבור המצרי במהות של דם, ואילו עבור הישראלי במהות של מים. בית המצרי המשמש לדייריו גיא צלמות, נברא עבור שכנו הישראלי כמרכז האור.

מגילוי זה אנו לומדים, שאם שני בני אדם רואים דבר אחד, אין זאת אומרת שכך חייב להיות, אלא שכך רצה הבורא שהאחד יראה בדיוק מה שהאחר רואה.

וכך מגיד פינו תהילות ה' בברכת ההודיה על ההשגחה הנאמרת בכל יום בברכות השחר: ברוך אתה רקע הארץ על המים. כל אחד מודה על בריאת העולם והתקשות הארץ שנוצרה במיוחד עבורו. כפי שמלמדים אותנו חכמי המשנה (סנהדרין פ"ד מ"ה) לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם.

נטה אזנינו לקריאת הנביא הפונה אל כל אחד מאתנו (ישעיהו מ, כו), שָׁאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרָאוּ מִי בָרָא אֶלֶּה הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרַב אֲוֵנִים וְאֲמִיץ לַח אִישׁ לֹא נֶעְדָּר.

(רבי מאיר חדש [משגיח ישיבת חברון, תרנ"ח-תשמ"ט])

הובא בספר הזכרון לזכרו עמ' סב)

• מדוע נברא העולם בדרך כזו שיתחדש בכל יום ברב ה', ולא נברא כבריאה קבועה מראשית עד אחרית?

• מה נלמד מיסוד ההפליה שנתגלה במצרים?

האדם יחידי, הוא נשאר יחידי לעולם אף גם בזמן שיש מאות אלפים רבוא רבבות אנשים על פני הארץ, וגם אז כל אדם, ועל כל פנים כל אדם מישראל, יחידי בעולם, וכל הבריאה בשבילו היא, השמש מאירה בשבילו, המים בשבילו, וכן כל הנבראים.

וגילוי זה נתגלה במכת חושך, שהשמש שהאירה לישראל בארץ גושן לא האירה בארץ מצרים והיה חושך ואפלה וימש חושך, וכן בין כל מצרי יחידי וישראל יחידי, שלמצרי היה חושך ובאותו מקום היה אור לישראל, והרי שהשמש ששימשה כשמש בשביל היחיד מישראל לא שמשה כשמש בשביל המצרי, וכן במכת דם שהישראל והמצרי היו שותים מאותה הקערה, והישראל היה שותה מים והמצרי דם, וכן בערוב שלא נכנס הערוב בגבול ישראל, וזוהי ההפליה בין רבים לרבים, וגם כשפגש מצרי היה קורעו וממיתו, וכשפגש ישראל לא פגע בו כלל, וכל זה מפורש בדבריהם ז"ל בשמות רבה.

ונלמד מזה שלא החיה ממיתה אלא החטא ממיתה, וההשגחה הפרטית המשגיחה ביחוד על כל אחד ואחד מבני אדם, היא המצווה לכל חיה וחיה במי לפגוע ובמי לא, ודבר ה' ופקודתו היא הפוקדת את כל. כי הפליה זו שנתגלתה במצרים, לא לשעה נתגלתה כמאורע מיוחד במינו, אלא הכל היה לימוד לדורות וכמפורש בתורה. וכמו כשנברא אדם הראשון הלא הכיר וידע בבירור שהעולם נברא רק בשבילו, כן הוא הדבר תמיד שהקב"ה מחדש את עולמו בשביל כל אחד ואחד.

(דליות יחזקאל [רבי יחזקאל סרנא, ר"י חברון. תרנ"ג-תשכ"ט])

ח"א מאמר יציאת מצרים - חידוש מעשה בראשית עמ' קנה)

ובכן מה היה בקערה, מים או דם?

וכן יעויין בהמשך המדרש (שמות רבה יד, ג) על מכת חשך, רבותינו אמרו ז' ימים של חשך היו, כיצד ג' ימים הראשונים מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד, והעומד בקש לישב יושב וכו', ג' ימים אחרים מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד והעומד אינו יכול לישב, ומי שהיה רובץ אינו יכול לזקוף, עליהן נאמר ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים. ובג' ימי אפלה נתן הקדוש ברוך הוא חן העם בעיני מצרים והשאלום, שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות. אם היו אומרים אין לנו להשאל לכן, היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני. באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר, אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו, והיו משאילין להן, עכ"ל המדרש.

גם במכה זו יש להבין מה היה בביתם של המצרים - כשהם ישבו בהם בחשך ועלטה - שמנע מהם את היכולת לקום או לנוע, ובאותו חדר ובאותו זמן, מהלך הישראלי וצופה באור נגוהות על המתרחש בכליהם של המצרים. ובכן מה היה בבית זה - אור או חשך?

ואם תאמר למה באמת נברא העולם על דרך זה שיתחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, על ידי דברו של הקב"ה שהוא נצב לעולם, ולמה לא נברא העולם בריאה קבועה וקיימת מראשית היצירה עד אחריתה.

ונראה, שעיקר דבר זה הוא לגלות ולהראות את חביבותו של אדם בעיני המקום, שהוא תכליתו של העולם, ובשבילו נברא, וכמו שכוונת היצירה בתחילה היתה רק בשביל אדם יחידי, ביקש הקב"ה שהרמת קרנו של אדם זה יהיה קבוע וקיים שבכל יום תמיד הוא מחדש בשבילו מעשה בראשית, ובכל יום תמיד אך בשבילו הולך ונברא העולם, כמו בראשית היצירה.

ועוד, שכיון שרצה הקב"ה שיהיה האדם גם הוא שותף למעשה בראשית, וזה יתכן על ידי כמה מעשים, כמו שאמרו ז"ל (שבת קיט:): כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר ויכולו, אל תקרי ויכולו אלא ויכלו, ופירש רש"י ז"ל ויכלו, הקב"ה, וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת. ועוד כמה דברים שאמרו ז"ל שאם עושה כן הרי הוא שותף למעשה בראשית, לפיכך ברא הקב"ה את הבריאה על דרך זה שתהא מתחדשת תמיד, כדי שגם האדם יהיה שותף למעשה בראשית.

ומכאן אנו באים גם ליסוד ההפליה שנתגלה במצרים לעין כל, והיינו בין ישראל לעמים, בין ישראל למצרים, בין ביחיד בין ברבים, בין גושן לארץ מצרים, ובין מצרי לישראל בכל מקום שהם. וללימוד עוד עיקר מחודש, כי אין הבריאה כללית שנבראה בחסדו למען כל הברואים המהלכים על פני האדמה, אלא כמו שנברא